

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΕΡΓΑ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΑΦΕΝΤΟΥΛΗ

ΥΠΟ

ΚΛΕΟΒΟΥΛΟΥ Χ. ΚΟΚΚΟΛΑΤΟΥ

ΙΑΤΡΟΥ

(Απόσπασμα ἐκ τοῦ Κ⁵ τόμου τοῦ περιοδικοῦ τοῦ Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγου)

Βιογραφία καὶ ἔργα

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

Τύπος Γ. ΠΑΛΛΑΜΑΡΗ

1896

4212

D. Aguirre

ΒΙΟΣ καὶ ἜΡΓΑ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΑΦΕΝΤΟΥΛΗ

Πρὸ ἐξήκοντα περίπου ἐτῶν νεανίας ἄπορος, σπουδαστὴς τῆς ἐν Σμύρῃ Εὐαγγελικῆς σχολῆς, κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν τοσοῦτον καλλιφώνως καὶ καθαρῶς ἀνέγνω τὸν ἀπόστολον καὶ τὸν πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας ἐπιτυχῶς ἀπήγγειλεν ἐν μῆξ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς αὐτῆς πόλεως, ὥστε οἱ πλείστοι τῶν ἐν αὐτῇ ἐκκλησιαζομένων ἐσπευσαν νὰ συγχαρῶσι τῷ ἐκεῖ πραιρετισκομένῳ καὶ εὐποροῦντι θεῖῳ αὐτοῦ, ὅστις ἐκ τούτου τοσοῦτον τὴν φιλοτιμίαν ἐθίγη, ὥστε ἀπεράσισεν ὅπως ἰδίας δαπάναις ἐκπαιδεύσῃ τὸν πρὸς τὰ γράμματα ὀργῶντα ἄπορον νεανίαν.

Ὁ ἀπὸ τῆς αὐτῆς μαθητῆς, ὁ τὸν ἀπόστολον ἀναγκοῦς ἦν ὁ Θεόδωρος Ἀφεντούλης, ὁ μετὰ ταῦτα ἀπόστολος τῆς θείας τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐπιστῆμης γενόμενος καὶ τιμήσας τὴν τοῦ καθηγητοῦ ἐν τῷ ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ ἔδραν διὰ τε τῆς ὑπὲρ τὰ τεσσαράκοντα ἔτη καρποφόρου αὐτοῦ καὶ τακτικῆς διδασκαλίας καὶ διὰ πολλῶν καὶ σοφῶν συγγραμμάτων.

Ὁ ἀνὴρ οὗτος, οὐ τὴν βιογραφίαν συντόμως ἐπιχειρῶ νὰ παραθῶ ὑμῖν, δὲν ἦτο ξένος πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον· ὁ ἡμέτερος Σύλλογος, ὅς οἶδε τιμῆν καὶ γεραίρειν τοὺς ἀξίους τιμῆς καὶ ὑπολήψεως ἀνδρας, ἐπαξίως ἀπὸ πολλοῦ συγκατέλεγεν ἐν τοῖς ἐπιτίμοις αὐτοῦ μέλει καὶ τὸν αἰοδιμον καθηγητὴν Θεόδωρον τὸν Ἀφεντούλην.

Πολυάκις δὲ μέγρι τοῦδε ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου λίαν ἐπιτυχῶς ἀνεγνώσθησαν ἐν τακτικαῖς τοῦ Συλλόγου συνεδριάξι οἱ βίοι ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, εἴτε μελῶν αὐτοῦ εἴτε μὴ, οἵτινες ἐτίμησαν τὰ γράμματα καὶ τὴν ἐπιστήμην.

Διὰ τοῦ παρόντος ἀναγνώσματος «Τίς ὁ βίος καὶ τὰ ἔργα τοῦ Θεοδώρου Ἀφεντούλη» διπλοῦν σύναμα ἐκπληρῶ καθήκον· τοῦτο μὲν

πρὸς τὴν ἱερὰν μνήμην σεβαστοῦ καὶ προσφιλοῦς μοι διδασκάλου φόρον εὐγνωμοσύνης ἀποτίνω. τοῦτο δὲ πρὸς τὸν ὑψηλὸν τοῦ ἡμέτερου Συλλόγου σκοπὸν τὸ γ' ἐπ' ἐμοὶ ἐπ' ἐλάχιστον τὸ τρίτον ἤδη συμβάλλω. Καὶ εἶναι συμβολὴ λίαν ἐποικοδομητικὴ ἡ ἀνάγνωσις βίων ἀνδρῶν τοιούτων, ὧν ἡ καθόλου δράσις πρόκειται παράδειγμα ἀξιωματικῶν τοῖς μεταγενεστέροις.

Ὁ Θεόδωρος Ἀφεντούλης ἐγεννήθη ἐν τῇ ὀρεινῇ πολίχνῃ τῆς Θεσσαλίας, τῇ Ζαγορᾷ, τῇ 13 Αὐγούστου 1824.

Τὴν ἰατρικὴν ἐσπούδασεν ἐν Μονάχῳ. Βιέννη καὶ Παρισίαι, ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῆς ἐν τῇ πρώτῃ πόλει ἰατρικῆς σχολῆς τῷ 1846, ἦτοι ἐν ἡλικίᾳ εἰκοσι καὶ δύο ἐτῶν.

Ἐπανελθὼν δὲ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐγένετο ὑφηγητῆς τῷ 1848· τῷ δὲ 1852, τὸ εἰκοστὸν ὄγδοον ἔτος ἄγων διωρίσθη ἐκτακτος καθηγητῆς τῆς παθολογικῆς καὶ γενικῆς ἀνατομίας.

Μετὰ πενταετίαν, ἦτοι τῷ 1857, ἀνετέθη αὐτῷ ἡ τῆς φαρμακολογίας διδασκαλία, ἣν μέχρι τῶν τελευταίων αὐτοῦ ἡμερῶν ἀνελλιπῶς ἐδίδασκεν. «Καὶ ἦν ἡ διδασκαλία αὐτοῦ οὐχὶ ξηρὰ παράστασις τῶν κατὰ τὴν ἐπιστήμην, ἀλλ' ἀκριβὴς, καθαρὰ, συμπεφυρμένη μετὰ πολλῆς τῆς ψυχαγωγίας».

Τῷ 1883 ἐπεβλήθη αὐτῷ ὑπὸ τῆς πρυτανείας καὶ τῆς κυβερνήσεως ἡ προσωρινὴ τῆς φυτολογίας διδασκαλία ἣ, ὡς αὐτὸς ἔλεγε, τῆς ἱστορίας τῶν φυτῶν, ἣν μετὰ τόσης χάριτος καὶ σαφηνείας ἐδίδασκεν, ὥστε ἐβλεπέ τις πάντοτε τοὺς φοιτητὰς πάσης σχολῆς ἀθροῦς σπεύδοντας εἰς τὰς παραδόσεις αὐτοῦ.

Πρύτανις τοῦ ἐθνικοῦ πανεπιστημίου ἐξελέγη κατὰ τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1887-1888, καθ' ὃ περὶ ἄλλα τε πολλὰ καὶ χρήσιμα ἤσχο-

λήθη, αλλά τὰ μάλιστα περί τὴν ἰδρυσιν πανεπιστημιακοῦ γυμναστηρίου μεγαλοπρεπῶς, περιλαμβάνοντος πάντα τὰ εἶδη τῶν γυμνασμάτων, ἐτι δὲ θερμὰ καὶ ψυχρὰ λουτρά καὶ μέγα ἀναγνωστήριον, τὰ πάντα ἐν γόμφῳ τῷ αὐτῷ παρὰ τὸ πανεπιστήμιον ὡς ἐν ἀληθείᾳ Πτολεμαίῳ τῶν νεωτέρων Ἀθηναίων, ὑποβαλὼν πρὸς τοῦτο τῇ ἀκαδημαϊκῇ συγκλήτῳ, ἅμα εἰσελευσθεῖς εἰς νόμιμον λειτουργίαν, τὴν πρότασιν αὐτοῦ ταύτην, γενομένην τότε ὁμοθυμαδὸν ὑπ' αὐτῆς ἀποδεκτὴν, ἀλλὰ δυστυχῶς πρὸς μεγίστην αὐτοῦ λύπην καὶ τῆς ἀκαδημαϊκῆς νεότητος ζημίαν μὴ πραγματοποιηθείσαν.

Ὅπως δὲ τις κατανοήσῃ τὴν μεγίστην αὐτοῦ θλίψιν ἐπὶ τῇ ἀποτυχίᾳ τοῦ λαμπροῦ αὐτοῦ σχεδίου, κατανοοῦντος, ὡς ὁ ἀρχαῖος Δημόναξ, αὐτὸ ὁ φοιτητὴς τοῦ πανεπιστημίου οὐ μόνον πρέπει νὰ ἐκμάθῃ τὰς ἐπιστήμας, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐκγυμνασθῇ καὶ πρὸς ἀρτερίων διαπονηθῇ, ὀρθῶ καὶ ὑγιᾶ καὶ ἀνεπιλήπτω βίῳ χρώμενος καὶ τὸ ὅλον ἐπιμελούμενος ἑαυτοῦ, ὡς μηδενὸς τῶν καθηκόντων προδεῆς γένηται, ἄς ἀναγῶ τὴν λογοδοσίαν αὐτοῦ ὡς ἀντιπροτάνας, ἐν ἣ ἀπαντῶσι καὶ τὰ ἐπόμενα! «Ὡ σύγκλητος δὲν ἤθελε γυμνάσιον δαπανηρὸν, ἢ κυβερνήσις δὲν ἤθελε μικρὸν καὶ εὐτελές, ἢ δὲ πρυτανεῖα ἐπίστευεν, ὅτι ἀμφοτέρω τὰ μέρη δὲν ἦθελον τίποτε. Μειδίχατε, κύριοι, ἐπὶ τῷ ἀκούσματι, ἀλλ' ἐμοῦ θλίβεται ἡ καρδία βλεπόντος, ὅτι ἐν τῶν οὐσιωδῶν μελημάτων πάσης διοικήσεως, ἢ σωματικῆ ἀνατροφῇ ἐν πολιτείᾳ ὑπονεομευμένη ὑπὸ νόσων παντοίων, τῶν μὲν κοινοικίων, τῶν δὲ κλιματικῶν δὲν ἴσχυεν οὔτε τῆς συγκλήτου νὰ ἐπισπᾶσθαι συντονωτέρην τὴν προσοχὴν οὔτε τῆς κυβερνήσεως νὰ κατακλύψῃ τὴν ἀδικαιολόγητον δυστροπίαν».

Ἐτερον γεγονός, συμβῆν ἐπὶ τῆς πρυτανείας αὐτοῦ, ἢ ἢ πρόσκλησις τῶν τροφίμων τοῦ ἐν Βοωνίᾳ ἀρχαιότερου τῶν Εὐρωπαϊκῶν πανεπιστημίων πρὸς τοὺς φοιτητάς τοῦ ἔθνικου πανεπιστημίου, ἵνα οὗτοι συμμετάσχῃσι τῶν ἐορτῶν, τὰς ὁποίας τὸ ῥῆθ' Ἰταλικὸν πανεπιστήμιον ἐπανηγύρισε τὴν 11, 12 καὶ 13 ἰουνίου τῷ 1888 ἐπὶ τῷ ὀκτακοσιστηρίδι ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτοῦ.

Καὶ τῇ μὲν εἰσγήσει καὶ ἐπιμονῇ τοῦ αἰδίου ἀνδρὸς ἢ σύγκλητος ἀπεφάσισεν ἐν τῇ συνεδρίᾳ αὐτῆς τὴν 19 μαρτίου τῷ 1888, ἵν' ἀποστείλῃ καὶ ἀπέστειλε δύο τῶν δικαιοτέρων καθηγητῶν τοῦ πανεπιστημίου ὡς ἀντι-

προσώπους αὐτοῦ, τὸν αἰοίδιμον Θεόδωρον Ἀρεταῖον καὶ τὸν Α. Κρασσᾶν¹, τῇ δὲ προτροπῇ καὶ ὑποδείξει αὐτοῦ ἀπεστάλη ὡσαύτως ἀντιπροσωπεῖα τῶν φοιτητῶν ἢ πρόσκλησις δὲ αὐτῇ ἐγένετο αὐτῷ ἀφορμῇ, ὡς καὶ αὐθις διατρανώσῃ τὸν διακαῆ αὐτοῦ πόθον πρὸς ἰδρυσιν λέσχης τῶν φοιτητῶν καὶ ἐκ τοῦ προχείρου ἐκφωνήσῃ ἐνώπιον χιλιάδων φοιτητῶν ἐπὶ τούτῳ προσκληθέντων ἐν τῇ μεγάλῃ τῆς Νομικῆς σχολῆς αἰθούσῃ ἀξιωμαθημένου λόγον. ἐξ οὗ ἀποσπῶ τὰδε.

«Σὰς προσεκαλέσαμεν, ἵνα σὰς ἐρωτήσωμεν περὶ ὑποθέσεως, ἢ ὁποῖα ἀφορᾷ ὑμᾶς αὐτοὺς ὑπάρχουσι καὶ περιστάσεις, εἰς τὰς ὁποίας αἱ ἀρχαὶ τοῦ πανεπιστημίου ἔχουσι καθῆκον καὶ καλῶς ποιούσι νὰ ἐρωτῶσι τοὺς ἀκαδημαϊκοὺς πολίτας, οἱοὶ εἴθε ὑμεῖς. Τὸ πανεπιστήμιον ἀποτελεῖ ὁλόκληρον πολιτείαν. Civitas litterarum..... ὀνομάζεται τὸ πανεπιστήμιον. Ὑμεῖς δὲ εἴθε πολῖται ἀκαδημαϊκοί, Cives academici: Ὅα ἴσοι καλλίτερον, κύριοι, ἢ τὰς τοιοῦτου εἰδὸς συνδιαιρέσεις, ὡς τὴν τῆς σήμερον, τὰς ἐπινοοῦμεν εἰς ἄλλον τόπον, οὐχὶ ἐν ταῖς αἰθούσαις τοῦ πανεπιστημίου. Ἄν ἡδύνατο νὰ ὠριμάσῃ καὶ παρ' ἡμῶν ἡ ἰδέα καὶ γνώμη νὰ κατανοήσωμεν τὴν ἀνάγκην, ὅτι πρέπει νὰ ὑπάρχῃ προσητημένη εἰς τὸ πανεπιστήμιον καὶ καὶ πρὸς τὸν φοιτητῶν, ἐν Ἀναγνωστηρίῳ, ἐν ἐντετακτικῶν κοινόν, εἰς τὸ ὁποῖον ὑμεῖς νὰ συνέρχησθε ἡμέρας καὶ νυκτὸς εἰς τὰς ὥρας τῆς σχολῆς σας, νὰ εὐρίσκητε ἐν τῷ Ἀναγνωστηρίῳ ἐκεῖνῳ τὰ πρόχειρα μέσα τῆς διδασκαλίας, νὰ διημερεύητε καὶ διανυκτερεύητε ἐκεῖ καὶ νὰ μὴ κατατρίβητε ἐν οὐ δέοντι καὶ ἐν οὐ προσήκοντι μέτρῳ τὸν πολυτίμον χρόνον τῶν σπουδῶν σας: ἂν ὑπῆρχε τοιαύτη λέσχῃ, τοιοῦτο μελετητήριον, βεβαίως ἐκεῖ ὅα ἴτο ὁ κατάλληλος τόπος, ἵνα προσκαλέσω ὑμᾶς εἰς συνδιαιρέσιν, εἰς ἀπόφασιν περὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐπετεύγη, ὅσας καὶ ἂν κατέβαλον προσπαθείας καὶ ἐπιανελημένως καὶ ὑπὸ διαφόρους μορφὰς ἐπεδίωξα τοῦτο».

Ἴδου δὲ καὶ τίνα ἀπαντᾷ τις ἐν τῷ πρυτανικῷ αὐτοῦ λόγῳ, τῷ ἐκφωνηθέντι ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ πανεπιστημίου τῇ 29 νοεμβρίου 1887, ἡμέρᾳ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν τότε πρυτανικῶν ἀρχῶν, τῷ περὶ σωμαστικῆς

1. Ὅρα «Περὶ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Πανεπιστημίων» κτλ. ὑπὸ Θεοδώρου Ἀρεταίου, Ἀθήνησιν.

καὶ γυμναστικῆς τῶν νέων πραγματευομένη ἀληθῶς φιλολογικῆ ἀριστουργήματι καὶ ἀνεξίτηλος ἐγκαταλιπὸν τὰς ἐντυπώσεις. «Πρυτανεῦσιν ἐστὶν ἐνθυμῆσθαι ἀδικαίεπτως τὸν σκοπὸν τῆς διατριβῆς τριετρίων νεανίων, παντὸς ὅ,τι ἀντιμωρατικὸν κέκτηται τὸ ἑλληνικόν, καὶ διηνεκῶς ἐπιμελεῖσθαι τούτων καὶ μεριμᾶν οὐ μόνον ὅπως ἐκμάθωσι τὰ ὑψίστα ἐν παντὶ τῷ ἐπιστητῷ καὶ ἐν πάσῃ ἐπιστημονικῇ ἐμπειρίᾳ, ἀλλὰ καὶ ὅπως μορφωθῆ τῶν νέων ὁ χαρακτήρ ἀντάξιος τῶν τε ἰδίων αὐτῶν μόχθων καὶ τῆς εὐχῆς τῶν γονέων καὶ τῆς προσδοκίας τοῦ ἔθνους καὶ δὴ καὶ τῶν ἀπαιτήσεων τῆς ἀνθρωπότητος καθόλου. Ναί, κύριοι, ἔλεγεν ὁ αὐτὸς καθηγητὴς ἔχουσι ἀπάτησιν παρ' ἡμῶν καὶ οἱ γονεῖς καὶ τὸ ἑλληνικόν καὶ τὸ σύμπαν τῆς ἀνθρωπότητος, ἀπαιτήσιν δεσποτικὴν οὐ μόνον πρὸς δικαίωσιν τῶν νέων εἰς ἐπιστήμονας ἀγαθοὺς, ἀλλὰ καὶ πρὸς διαπαιδαγώγησιν εἰς πολίτας χρηστοὺς, διότι ἐκ τῶν ἐνθάδε ἐξήρηται ἡ χρηστότης τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, ταῦτας δὲ τὴν χρηστότητα, μιᾶς τῶν ψυχρῶν ἐν τῷ μωσαϊκῷ τῶν ἔθνων, δικαιούται νὰ ἐκζητήσῃ παρ' ἡμῶν ἢ ἀνθρωπότητος καὶ αὐτὸς ὁ Δημιουργός».

Καὶ κατ' ἀμφοτέρως τὰς περιστάσεις ταύτας ἀπέδειξεν ὁ αἰώνηστος καθηγητὴς ὅσῃσιν ἐπιμετῶν ἡμέρας τὴν πανεπιστημιακὴν νεότητά, τὴν νεότητα, ὡς ἔλεγε, τῆς ἐλπίδος, τὴν νεότητα τῶν πόθων, τὴν νεότητα τῆς μελλούσης ἐπιστήμης, τὴν νεότητα τῆς ἀγάπης. Καὶ ἦν ἀμοιβαία ἡ ἀγάπη τῆς πανεπιστημιακῆς νεότητος πρὸς τὸν πολὺν γέροντα! Εὐγνωμόνας καὶ μετὰ συγκινήσεως ἀναμνησκόνται οἱ μαθηταὶ τοῦ σεβαστοῦ καὶ προσφιλοῦς αὐτοῖς διδασκάλου, τοῦ εὐρὸ μὲν τὸ μέτωπον, τοῦ ὀρθαλοῦς ἀστράπτοντας καὶ πλήρεις εὐφύας, ἀγαθότητος τε καὶ ἐνεργητικότητος, τὴν δὲ κόμην καὶ γενειάδα λευκὴν ἔχοντος, ὡς ἡ χιονισμένη Λίτνα, ἥτις καίει ἐνδομύχως. Καὶ ἀληθῶς ὑπὸ τῆς λευκῆς ἐκείνας τρίχας ὅποιον ψυχῆς σθένος, ὅποιος ἐνθουσιασμός ὁποῖα εὐγενὴς καὶ μεγάλη καρδιὰ ἐκρύπτετο!

Ναί! ἡ καρδιὰ τοῦ Θεοδώρου Ἀφεντούλη ἦν πάντοτε θερμῇ, ἠγάπα ὅ,τι καλόν, ἀγαθόν τε καὶ ὑψηλόν, συγχάκις ἐπαλλε, συνεκινεῖτο πλειστάκις. Οὐ μόνον δὲ αὐτὸς πολλὰκις μέχρι θαλάσσιον συνεκινεῖτο, ἀλλὰ καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν διὰ τῆς ἀληθοῦς ῥητορικῆς αὐτοῦ τέχνης μέχρι θαλάσσιον συνεκινεῖτο! Ὅσοι ἐξ ὑμῶν ἠτύχησαν ν' ἀκούσωσι τοῦ ἀνδρὸς διδάσκοντος, ἐθαύμασαν τὴν σπανίαν αὐτοῦ

εὐγλωττίαν, τὸ ὕψος τῶν ἰδεῶν καὶ τὴν περὶ τὴν ἐκφρασιν σαφῆνειν καὶ γλυκύτητα. Πρὸς τὸ ὕψος δὲ τῶν ἰδεῶν καὶ διανοημάτων αὐτοῦ δὲν ἀνταπεκρίνετο πολλὰκις ὁ ἕξω λόγος, ὡς τε ἠναγκάζετο διὰ διαφόρων ῥητορικῶν σχημάτων (ὡς κοινῶς λέγουσι χειρονομίαν) νὰ συμπληροῖ αὐτάς.

Ὁ Θ. Ἀφεντούλης ἐγίνωσκεν ἄριστα νὰ διδάσκῃ καὶ τέρπῃ, νὰ εἰσέρχεται εἰς τὰ βάθη τῆς καρδίας τοῦ ἀκροατοῦ, νὰ σαγηνεύῃ αὐτὸν καὶ πρὸς στιγμὴν ἐφαρπάζων αὐτὸν ἐκ τῆς ὕλης νὰ μεταρσιῶ εἰς κόσμους ἄλλους πολλῶ αὐτῆς ὑψηλοτέρους!

Ἐκάστη εἰσαγωγή εἰς ἐκάτερον τῶν μαθημάτων αὐτοῦ ἐν ἀρχῇ ἐκίστο ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους ἦν ὅ,τι ὠραῖον, ὅ,τι θεῖον, ἰδίᾳ δὲ ἢ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν φυτῶν εἰσαγωγή ἢ ὁ ἄλλως λεγόμενος εἰς τὴν φυτολογίαν ἐναρκτήριος λόγος, ὃν ἀνεγίνωσκεν ἐν μέσῳ πυκνοτάτου μέγους ἀποπνεύματι ἀκροατηρίου.

Πρὸς ἀπέδειξεν δὲ τῶν λεγόμενων μου καὶ τέρψιν καὶ ὠφέλιαν τῶν ἀκροατῶν μου εὐχαρίστως παρατίθημι ἐνταῦθα σύντομον ἀπόσπασμα τοῦ κατὰ τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1886 εἰς τὸ μάθημα τῆς φυτολογίας ἐναρκτηρίου αὐτοῦ λόγου, καταδεικνύοντος πρὸς τοὺς ἄλλοις οὐ μόνον τὴν μεγάλην τοῦ ἀνδρὸς ἐν γήραος οὐδὲ εὐρυκομένον πρὸς τὰ φυτὰ στοργὴν καὶ ἀρρητον ἠδονὴν ἐγκαύπτοντος εἰς τὴν θεωρίαν καὶ τὴν σπουδὴν τῶν φυτῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν διακαῆ αὐτοῦ ἐπιθυμίαν καὶ μεγίστην φιλοτιμίαν πρὸς χειραγώγησιν τῶν φοιτητῶν ἐπὶ ταύτην καὶ ἐμπύσησιν εἰς τὴν ὀργῶσαν δίκνοιν αὐτῶν ἴσης ἀγάπης πρὸς αὐτά.

Καὶ ἀρχεται ὁ σεβαστὸς καθηγητὴς λέγων «Χαίρων προσέρχομαι ἵνα γνωρίσω ὑμῖν τὸν ἐράσμιον ὄμιλον τῶν φυτῶν, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλομεν τόσας εὐγενεῖς τέρψεις καὶ τόσα ὑλικὰ ἀγαθὰ, τὸν ὄμιλον τῶν φυτῶν, ὅστις πρῶτον βλαστῆσας ἐπὶ τοῦ συμπαγέντος φλοιοῦ τοῦ πλανήτου μας, ἐν τῷ κόλπῳ τῶν τεμαχίων καὶ θαλασσοῦ, αὐτὸς ἐπυρόρησε τὸ πρῶτον ὑπόστρωμα εἰς τὴν ἐμπύσησιν κτίσιν. Ἐν τοῖς φυτοῖς διεπλάσθη τὸ πρῶτον καὶ ἐμαρτυρήθη ἡ ζωὰ δύναμις τοῦ Δημιουργοῦ. Ἐν τοῖς φυτοῖς διεπλάσθη τὸ πρῶτον κύτταρον ἐκ τῆς ὑγρᾶς καὶ ἀνοργάνου ὕλης, καὶ ἐν αὐτοῖς δι' ἀλληλουχίας καὶ πολλαπλασιασμοῦ διεμορφώθη τὸ ἐξάισιον τοῦτο σκῆνωμα, τὸ διὰ μυρίων νημάτων συγκρατοῦν τὸν ἀνθρωπὸν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ἄν ἡ ζείδωρος γῆ περιεργαφῆται ὡς μήτηρ προτείνουσα τοὺς σφρι-

γώντας μαστούς εἰς τροφήν τοῖς ζώοις καὶ τῷ ἀνθρώπῳ, οἱ μαστοὶ οὗτοι οἱ πλήρεις εὐωδίας καὶ γάλακτος εἶναι τὰ φυτὰ. Ἄν θερμὸς παριστάνηται ὁ μητρικὸς κόλπος, ἐφ' οὗ προσαρτώμεθα ὡς τὰ νεογνά, ὁ κόλπος οὗτος εἶναι ὑπεστρωμένος ὑπὸ τῶν φυτῶν, καὶ ἐξ αὐτῶν προέρχεται ἡ γλυκεῖα ἐκείνη θερμασία, ἥτις ἀποτελεῖ τῆς ζωῆς τὸ θελήτηρον καὶ τὸ σθένος. Ἄν ἤρθημεν ὑπὲρ πάσαν τὴν ἐνζῶον κτίσιν, ἂν ἐμειωρίσθημεν ὑπὲρ τὰ ὕψη τῶν νεφελῶν, ἂν ἀπαιωρώμεθα ἐπὶ τῆς ἀθύσσου, ἂν κατεργώμεθα εἰς τοὺς πυθμένας τῶν θαλάσσων ἢ εἰς ἐρηπίδας εἰς τὰ ἔγκατα τῶν ὀρέων, ἂν ὑπερέβημεν τὴν ταχύτητα τῶν ἀνέμων, ἂν διαπορθμεύωμεν τὰς ἰδέας ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς γῆς μὲ τὸ τάχος τῆς ἀστραπῆς, ἂν τοὺς φθόγγους καὶ τὴν διάνοιαν ἡμῶν δεσμεύσαντες παραδίδωμεν πρὸς κάρπωσιν καὶ θαυμασμῶν εἰς τοὺς ἐπιόντας αἰῶνας, πάντα ταῦτα κατωρθώσαμεν διὰ τῶν φυτῶν. Καὶ πρὸς τί νὰ μακρηγοῦν; Πᾶν ὅ, τι ἐσμέν, ἐσμέν διὰ τῶν φυτῶν, καὶ ἂν ἐπὶ μικρὸν διακοπῇ ἢ μεταξὺ ἡμῶν καὶ αὐτῶν μυριόσημος ἐπικοινωνία, ἐν τῷ ἅμα ἀναθρώσκει περὶ ἡμᾶς τὸ ἔρεθός τῆς καταστροφῆς. Ἀναλαμβάνομεν δὲ νὰ ξαναγῆσωμεν ἡμᾶς εἰς τὸν παράδεισον τῆς φυτολογίας, τὸν ἐγκλείοντα τοσαύτας διδασκαλίας καὶ τέρψεις ὑποθέσεις καὶ ἀφορμάς. Πρὸς τὸν παράδεισον τοῦτον ἔρχοντες ἐρωτικῶς ἐκ παλαιῶν χρόνων, θέλομεν νὰ ἐνσταλαζώμεν καὶ εἰς τὴν ὑμετέραν ψυχὴν, τὴν εὐπαθεῖ καὶ εὐμάλακτον, τὸν αὐτὸν ἔρωτα, νὰ ἐμφορήσωμεν τὴν αὐτὴν στοργὴν πρὸς τὰ φυτὰ καὶ τὰ ἄνθη, τὴν αὐτὴν ἀγάπην εἰς τὸ ἀναζητεῖν ταῦτα ἀνὰ τὰ πεδία καὶ τοὺς βουνούς, ἐνθα πολλάκις τὰ ἀνεζητήσαμεν ἡμεῖς κατὰ τοὺς εὐδαίμονας τῆς νεότητος χρόνους καὶ ἐνθα δυσέρωτες προσβῦται καὶ νῦν ἐτι ἀναζητοῦμεν, ἀνατρέχοντες τὰ Θεσσαλικά ὄρη, τὰ πάτρια, καίτοι ἡ δύναμις τοῦ κινεῖσθαι ἀπεπάγη ὑπὸ τοῦ γήρατος.»

Καὶ ἐξακολουθῶν λέγει: «Καὶ πάντες οἱ κλάδοι τῆς φυσικῆς ἱστορίας εἶναι ἀξιώτατοι σπουδῆς καὶ μελέτης, ἀλλ' οὐδέεις, ὡς περ ἡ φυτολογία, πρόκειται ἡμῖν τοσοῦτον ἐράσιμος, τοσοῦτον θελκτικὸς, ὡς φιλάρεσκος παρθένος ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ ἐπιδεικτικῶσα τὰ ἀπρομάχητα κάλλι.»

» Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ μὴ προσδεθώμεν εἰς τὴν σπουδὴν ἐπιστήμης, ἥς τινος καθ' ἡμέραν καὶ ὡραν βλέπομεν νέαν φεῖ σελίδα ἠνεωγμένην πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ φέρονσαν ἐζω-

γραφημένους καὶ μὲ τὰ ποικιλώματα τῶν χρωμάτων περιεχυμένους τοὺς γλυκυτάτους τῶν χυμῶν, τὰς καλλίστας τῶν εἰκόνων, ἐκείνας, αἵτινες κομοῦσιν ἡμᾶς ἅμα προβάοντας εἰς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, αἵτινες καθωραρίζουσι πάσας τὰς ἐπιστήμους στιγμὰς τοῦ βίου ἡμῶν, ἐκείνας, αἵτινες αὐταί, ὡς οἱ τρυφερώτατοι τῶν φίλων, παρέπονται ἡμῖν καὶ εἰς τὴν ὑστάτην διαμονὴν ἐν τῷ τάφῳ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ προσμειδιῶσι καὶ ἐκείθεν τοῦ τάφου, ἐκ τῶν γλοερῶν ἐκείνων τῆς ἀναπαύσεως τόπων, οὓς, ὡς ἐν ἀντικατοπτρισμῷ, ἰνδᾶλλεται καὶ ἀναπαριστᾷ ἡ θρησκεία ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν εὐσεβῶν;»

Ἀκάματος τῆς ἐπιστήμης ἐργάτης ἐξέδοτο καὶ συγγράμματα πολλοῦ λόγου ἄξια. Παθολογικῆς Ἀνατομίας ἐπιτομὴν πρὸς χρῆσιν τῶν τῆς Ἱατρικῆς Σχολῆς φοιτητῶν, τῷ 1856. Φαρμακολογίαν ἀριθμοῦσαν τρεῖς ἐκδόσεις, ἣν ἀφίρει τοῦ νιῷ αὐτοῦ Ἀλεξάνδρῳ, σκιᾷ περιλημένη, ἱερὸν, ἀληθὲς ἐπιστημονικὸν ἐντύπωμα. συντεταγμένον, ἵνα διδᾷ μετὰ φωτισμοῦ καὶ πειθοῦς· εἰρήσθω δ' ἐν παρόδῳ ὅτι ἀντικρὺς ἀμάρτημα τῷ Ἑλληνι ἱατρῷ τῷ μὴ διελθόντι τοῦλάχιστον ἐφέπαξ τὸ πολῦτιμον τοῦτο σύγγραμμα.

Πρὸς κατανόησιν δὲ τῆς ἐπιστημονικῆς ἀριθείας καὶ ψυχαγωγίας, μετ' ἧς συνέγραψε τὸ σοφὸν αὐτοῦ σύγγραμμα, τὴν *Φαρμακολογίαν*, ἀποσπᾷ ἐξ αὐτῆς τὰ ἐπόμενα. Προκειμένου περὶ τοῦ χρυσοῦ λέγει: «Καὶ εἰ μὲν ὀλίγος ἐλήφθη ὁ χρυσὸς καὶ ὀλίγος ἀνεπέθη (ἐπὶ χρήσεως 10-12 ἡμερῶν), ἐρεθίζεται πῶς ἢ τοῦ αἵματος κινήσει, προάγεται δὲ καὶ ἐπὶ μακρὸν ἀνυψουμένη διατηρεῖται ἡ τοῦ σώματος θερμικρασία ἥτοι γεννᾶται πύρεξις ἀληθής· ἐσημειώθη καὶ τις ἐξέγερσις τῆς ψυχῆς καὶ τις κράτυσις τῆς γεννητησίου ὀρυθῆς μείζων ἢ κατὰ φύσιν· ὁ οὖκ ἄπορον, ἀφ' οὗ περυσιωμένοι τὴν ψυχὴν γίνωνται πάντες οἱ κάτοχοι χρυσοῦ καὶ ἀφ' οὗ ὁ χρυσός, καὶ ἄπλους τῆς πλάχης ἐντιθείς, κομφοτερον καθιστάνει τὸ σῶμα τῶν ἱατρῶν, μᾶλλον δὲ λελυμένην τὴν γλῶσσαν καὶ μᾶλλον χρεῖσσαν τὴν ψυχὴν, οργανικώτερον δὲ τὸν ἢ τὴν ἀνθρώπου πρὸς τὰ ἀφοροδίσια κτλ.»

Περὶ δὲ τοῦ καφέ: «Ἐκ τῶν ἄνω γίνεται δῆλη ἡ τοῦ καφέ μεγάλη δικαιοκρατικὴ ἄξια, ἐξηγεῖται δὲ καὶ ἡ εὐρεία χρήσις αὐτοῦ. Τὴν πρῶταν ἀποσπᾷ τὸν ὑπὸν· μετὰ πότον ἐκδίδωκε τὴν ἐκ τοῦ οἴνου πνεύματος νάρκην· μετὰ κόπον ζωογονεῖ τὸ κεμητικὸν σῶμα· μετὰ κάματον νοερὸν ἐξάπτει πάλιν τὰς λειτουργίας

τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ἐνισχύει τὴν φαντασίαν. Πεινῶντα στόμαχον κατασιγάξει παραμυθῶν Πραγία καὶ ὠχρότης· διότι δῆλα δὴ βραδύνει τὴν κατανάλωσιν τῆς ὀργανικῆς ὕλης. Δυσπεποῦντα στόμαχον ἢ ὀξυρεγμουῦντα ἢ κοπιωδῶς πέπτοντα κτλ. ἐνισχύει ἔστιν ὅτε εἰ μὴ διὰ τοπικῆς δράσεως, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς εὐαρέστου ψυχικῆς διεγέρσεως. Εἶναι λοιπὸν ὁ καφὲς ποτὸν ἢ τροφὴ ἀγαπητὸν μὲν πλουσίοις, τίμιον δὲ καὶ ἀπαραίτητον τοῖς πτωχοῖς· ποτὸν πρόσφορον ποιηταῖς, ῥήτορσιν, ἀνάγκη δὲ ἀναπόδραστος τοῖς κατοικοῖς τῶν ἀνατολικῶν καὶ μεσημβρινῶν χωρῶν, τοῖς ἐκχυνομένοις ὑπὸ τῆς θερμότητος· κρίμα, ὅτι παρ' ἡμῖν ἡ καφεποσία φέρει ὡς ἀναπόσπαστον σύντροπον τὴν ὀνηρίαν καὶ τὴν ἐν τοῖς καφενεῖσι ἀδολοσχίαν.»

Καὶ ταῦτα ὡς πολλοστημόριον τῶν ἐν τῷ πολυτίμῳ αὐτοῦ συγγράμματι μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιστημονικῆς χάριτος ἐκτεθειμένων· καὶ μετάφρασιν τῶν Στοιχείων τῆς ἐπιστημονικῆς φυτολογίας τοῦ Ἰουλίου Βισνέρου, περὶ ἧς ἐδικαιοῦτο ἐν τῷ προλόγῳ αὐτῆς νὰ λέγῃ ὅτι εἶναι τὸ δευτερον δόκιμον ἔργον, ὁ κέκτηται ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα μετὰ τὸν Θεόφραστον ἐν διαστήματι εἰκοσι καὶ πέντε αἰῶνων, ἔστω καὶ ἐπὶ τὸν μετῴφροντα τίτλον τῆς μεταφράσεως. Συνέγραψε δὲ καὶ μετάφραζε χάριν τῶν αὐτοῦ ἀκρατῶν, αὐτὸς μὲν ἀπαλλασσόμενος τῆς δουλικῆς ὑπαγορεύσεως, οἱ δὲ ἀκραταὶ αὐτοῦ τῆς ἐτι δουλικωτέρας καταδίωξεως τῶν πετερόντων ἐπῶν. Καὶ συνέγραψε καθ' ἣν ἐποχὴν ὑπῆρχε σπάνις ἱατρικῶν συγγραμμάτων. παντελῆς ἑλλειψίς ἐπιστημονικῶν ὄρων, ἢ δὲ κίτρινης φυλλάδες *ἐπεργίαν καὶ ἔδιγαν*».

Ὁ Θεόδωρος Ἀφεντούλης οὐ μόνον ὡς ἱατρός καὶ δὴ καὶ ἱατρὸς νοσοκομείου, τοῦ ἐν Πειραιεὶ Ζαννεῖου νοσοκομείου, καὶ καθηγητῆς καὶ συγγραφεὺς ἱατρικῶν συγγραμμάτων διέπρεψεν, ἀλλὰ καὶ ὡς ποιητῆς καὶ λόγιος, ἐκδούς καὶ ἱατρικὴν ἐφημερίδα μετὰ τοῦ σεβαστοῦ καθηγητοῦ κ. Ἀναγνωστάκη ἐπὶ διετίας, κατὰ τὸ 1858-1860, καὶ *Φιλολογικά Πάργα* εἰς τρεῖς τόμους, ὧν ὁ πρῶτος περιλαμβάνει Νάθαν τὸν σοφόν, ποίημα δραματικὸν εἰς πράξεις πέντε, ποιηθὲν μὲν ὑπὸ Γοδοφρείδου τοῦ Λεσσαγγίου, μεταφρασθὲν δὲ ὑπ' αὐτοῦ ἐκ τοῦ γερμανικοῦ κειμένου εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἑλληνικὴν, εἰς μέτρον ἰαμβικὸν καὶ ἐν Ἀθήναις τῷ 1879 ἐκδοθὲν.

Συνήθειαν δὲ εἶχεν, ὡς ὠμολόγει, ὁ ἀοιδίμος ἀνὴρ, ὅσας ὑπέκλεπε στιγμὰς ἐκ τῶν ὀγληριῶν καὶ τῆς τύρβης ἔργου καταπονητικοῦ, ταύτας ν' ἀφίρει εἰς διατριβὰς φιλολογικὰς καὶ ἐκείθεν ν' ἀντλή ἀνακούφισιν τινα καὶ παραμυθίαν.

Τέχνη ἀλλοειστέρα, τέχνη ἐργωδεστέρα
δὲν ὑπάρχει τῆς τοῦ ἱατροῦ, τοῦ φερομένου
εἰς ἱατρειᾶν καθ' ὑποχρέωσιν,

Ἐφαλλον ὁ ὁμότεχος ἡμῖν ποιητῆς Fusinante, τὴν δὲ ἀλήθειαν τῶν ἐπῶν του πολλάκις ἠσθάνθη εἰς τὰ βῆθη τῆς τεταλαιπωρημένης καρδίας του ὁ ἀκαταπόνητος καθηγητῆς.

Πρὸς κατανόησιν τῆς τῶν ἐπιτυχῶν ἐμμέτρου ταύτης μεταφράσεως παρατίθημι ἐνταῦθα στίχους τινὰς αὐτῆς.

Ἡ Ῥέξα, ἡ θετὴ θυγάτηρ τοῦ Νάθαν, λέγει πρὸς αὐτόν:

Καὶ εἶσθε λοιπὸν, πάτερ, σὺ εἶ ὁ ἴδιος;
Ἐνόμιζα πῶς μόνον προεπέμψατε
τὴν λαλίαν σας. Τὶ νὰ γίνεσθε; Ὡς τί
ἐρημοί, ποῖα ὄρη, τίνες ποταμοὶ
λοιπὸν ἀκόμη μᾶς χωρίζου; Εἰς ἀπλοῦς
μεσολαβῆ εἰς τὴν ἀναπνοὴν ἡμῶν
ὁ τοῖχος, καὶ δὲν τρέχετε τὴν Ῥέξαν σας
νὰ ἐναγκαλισθῆτε; Τὴν κακόμορον
τὴν Ῥέξαν, ἢ ὅποια ἐν τῷ μεταξὺ
ἐκαίετε! — Σχεδόν, σχεδόν ἐκαίετε!
Σχεδὸν δὲ μόνον. Μὴ ἀνατριχίζετε!
Ἄ, θάνατος ἀχρεῖος νὰ καθ' ἡμεῖς!

ΝΑΘΑΝ

Ἦ τέκνον μου, ὦ τέκνον μου ἀγαπητόν!

ΡΕΞΑ

Ἦναγκασμένοι εἶσθε νὰ δεύετε
ὑπὲρ τὸν Ἰορδάνην, τὸν Εὐφράτην ἢ
τὸν Τίγγριν, καὶ — τίς οἶδεν — ὑπὲρ ὕδατος
ὅποια καὶ ὅποια! (Ἄχ!) Πόσον συχνὰ
ἔρεμεν ἡ ψυχὴ μου δι' ὑμᾶς, πρὶν ἢ
τὸ πῦρ μὲ πλησιάσῃ τόσον. Ἐπειδὴ,
ἀφοῦ τὸ πῦρ τοσοῦτον μ' ἐπλησίασε,
μοῦ φαίνεται πῶς εἶναι ὁ ἐν ὕδατι
θάνατος σωτηρία καὶ ἐντύπωμα
καὶ δροσισμός. — Ἄλλ' ὅμως δὲν ἐπνίγητε
σεῖς, ὄχι, ὄχι! οὔτε καὶ ἐγὼ ἐγὼ
ἐκάην. Πόσον Σίλομεν ἀμφοτέρω
ἐκ τῆς χαρᾶς σκιρτήσε, πῶς καὶ τὸν Θεόν
δοξολογῆτε, τὸν Θεόν! Αὐτός, αὐτός
ἐπὶ περὶ γῶν ἀφανῶν ἀγγέλων του
ἀδήγησεν ἡμᾶς καὶ τὸ ἀκάτιον
ὑπὲρ τοὺς κινδυνώδεις ποταμούς. Αὐτός,
αὐτός καὶ εἰς τὸν ἄγγελόν μου ἔνευσε,
φανερῶθεις ἐκεῖνος, διὰ τοῦ πυρὸς

να μ' εξαγάγη, φέρων ἐπὶ πτέρυγος
λευκῆς . . .

καὶ οὕτως ἐξακολουθεῖ.

Τῷ 1873 ἐξελέγη μέλος καὶ εἰσηγητὴς τῆς ἐπὶ τῆς μεταφράσεως τοῦ Δάντου ἐν τῷ διαγωνίσματι Δ. Οἰκονόμου ἐπιτροπῆς. Ἐν δὲ τῇ ἐκθέσει περὶ τοῦ μεγάλου τούτου ποιητοῦ τῆς Ἰταλίας ἐκφράζεται ὡς ἑξῆς: «Πολλοὺς μὲν ἔχει τοὺς μεγάλους ποιητὰς ἢ εὐδαίμων ἐκείνη χώρα τῶν Ἰταλῶν, τῶν ὁποίων ἢ μὲν εὐγενῆς γλῶσσα μᾶς γοητεύει ὡς μουσικὴ ἀρμονία, ἢ δὲ γῆ, διαρρομένη ὑπὸ πολυπληθῶν ποταμῶν καὶ κατατεμνομένη ὑπὸ ὄρεων, μᾶς ἐκπλήττει διὰ τῶν κατὰ τόπους ἀκαταπαύστως ἀνανεουμένων χαρίτων τῆς, καὶ ἀνὰ πᾶν βῆμα καταπλημμυρεῖ τὴν φαντασίαν ἡμῶν διὰ τῶν λαμπροτάτων ἀναμνήσεων παλαιῶν τε καὶ νέων πολλοῦς, λέγομεν, ἔχει τοὺς μεγάλους ποιητὰς τὸ ἔθνος τῶν Ἰταλῶν, ἀλλ' ὑπὲρ πάντας, ὡς οὐρανομήκης κολλοσός, ἀνυψοῦται ὁ Δάντης» προκειμένου δὲ νὰ τρέψωμεν τὴν φιλοπονίαν τῶν νέων πρὸς τὴν Ἰταλικὴν ποίησιν καὶ δι' αὐτῆς νὰ προσενέγκωμεν ποιητικὴν εὐαίχην εἰς τὸ ἔθνος ἡμῶν, προστιμήσαμεν ν' ἀρχίσωμεν ἀπὸ τοῦ Δάντου ὡς ἀπὸ θεοῦ καὶ πατρὸς τῆς ποιήσεως τῶν Ἰταλῶν καὶ νὰ εἰσαγάγωμεν τὴν γνωριμίαν τῆς εἰς τὸ ἔθνος ἡμῶν διὰ τῆς λαμπροφθορίας τοῦ δαιμονίου ἐκείνου νοός.»

Τῇ δὲ 18 μαΐου τοῦ 1875 ἀνέγνω ὡς εἰσηγητὴς ἐν τῇ μεγάλῃ τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου αἰθούσῃ κρίσιν περισπούδαστον περὶ τοῦ Βουτσινάου ποιητικοῦ ἀγῶνος, ἐν τῇ ἀπαντῶσι καὶ τὰδε περὶ ποιήσεως. «Καὶ τῷ ὄντι, κύριοι, ἂν ἔλειπεν ἀφ' ἡμῶν καὶ ἡ ἀθήα αὕτη τέρψις, ἡ ποίησις, αὐτὸ τὸ μυθολογούμενον νηπιενθὲς ἐνστάλαγμα τοῦ Δημοουργοῦ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ὑπὸ τῶν βιωτικῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν συμπαρομαρτούντων παθῶν οἰκτρῶς ταλαιπωρουμένου ἀνθρώπου, ἡ ποίησις, ἡ αἰθερία αὕτη προστάτις καὶ σύντροφος τῶν ὠραίων τεχνῶν, ἡ καταβαυκλιζούσα ἡμᾶς εἰς ὄνειρα ὑπάρξεως γλυκυτέρας, ἐνῶ ἀπὸ τοῦ μετώπου μας καταρρέει κρουνηδὸν ὁ αἱματώης λυθρὸς τῆς καταναγκαστικῆς ἐργασίας, ὁ βίος ἡμῶν δὲν θὰ διέφερε πολὺ ἀπὸ τῶν ὑποζυγίων τὸν βίον, τὰ ὅποια βαρυστενάζοντα σύρουσι τὸ ἄρμα, τὸ κομίζον τὰ ὄργανα τῆς καταστροφῆς τῶν.»

Ὡς ἑλληνοδίκτης δὲ ἐπὶ τε τοῦ Βουτσινάου καὶ Οἰκονομίου ἀγῶνος ἐράνη αὐστηρῶς, ἀλλὰ τὰ μάλα δίκαιος, ἐφ' ᾧ οὐκ ὀλίγας ἐγεύσατο

πικρίας ὑπὸ τῶν βαναύσων, ὡς εἶπεν, ἀγωνιστῶν, τῶν διακκηρυττόντων ὅτι παρακμάζει ὁ ποιητικὸς ἀγὼν τελοῦμενος ἐν τῷ πανεπιστημίῳ ἐφ' ᾧ ὁ αἰδίδμος Ἀφεντούλης λέγει ἐν τῇ ἐπὶ τοῦ Βουτσινάου ποιητικοῦ ἀγῶνος κρίσει του, ὅτι «ἂν παρακμάξῃ ἡ παρακμάση ποτὲ ὁ Βουτσινάος καὶ ὁ Οἰκονόμος καὶ εἴτις ἄλλος ἀγὼν ποιητικὸς τελοῦμενος ἐνταῦθα, θέλομεν ἡμεῖς νὰ τὸ εἰπωμεν ἀνυποστόλως πῶθεν ἐνδεχόμενον νὰ προέλθῃ ἡ παρακμή. Αἴτιοι αὐτῆς θὰ εἶναι αὐτοὶ οἱ ἀγωνιζόμενοι, οἵτινες φιλοτιμούμενοι τὸ πρῶτον ὑπὲρ τῆς νίκης καὶ τοῦ βραβείου καὶ προγινώσκοντες τοὺς κριτὰς, εἰς ὧν τὴν κρίσιν μελλοῦσι νὰ ὑποβληθῶσι, τοὺς περιρραίνουσι πρῶτον μὲ τὴν μεγαλητέραν χαμέρπειαν, εὐθὺς δ' ἐπειτα, ἅμα ἀποτύχουσι τοῦ ἄθλου, ἐξέρχονται εἰς τὰς τριόδους καὶ ὑβρίζουν σήμερον κηπηλικῶς ὅσους χθὲς ἔρραϊναν μ' ἐγκώμια ἀπὸ στόματος πλήθοντος, καὶ δὲν αἰσθάνονται οἱ καλοὶ κἀγαθοὶ, ὅτι οὕτω ποιοῦντες ὑπογράφουσι αὐτοὶ πρῶτοι ὑπὲρ ἑαυτῶν τὸ ἀψευδὲς μαρτυρικὸν τῆς φιλολογικῆς αὐτῶν χρωστικίας. Οὐδέποτε ἐν φαύλῃ ψυχῇ ἠδυνήθη νὰ ριζοβολήσῃ ἀληθὲς, γνήσιον ποιήσεως ἄθος καὶ ἀληθὲς καὶ γνήσιον αἰσθημα ὑπὲρ αὐτῆς. Οὐδέποτε διεσθραμμένων στέρνων χυμοὶ ἠδυνήθησαν νὰ τὸ γαλοῦχῶσι καὶ ἔπειτα ἡ κακοῦθια παρήγαγέ τι καλὸν τεχνικῶς, εἴ ναι τῆς ἐταιρίας ἢ καλλονῆς, καὶ πᾶς τίμιος ἄνθρωπος ἀποστρέφει μετὰ βδελυγμίας τὸ πρόσωπον ἀπ' αὐτῆς. Ἐρωτήσαθε τοὺς λόγους ἡμῶν πάντες ὑμεῖς, ὅσοι γλύχεσθε ν' ἀναρρηγηθῆτε εἰς τὰς δροσοβόλους κλιτύας τοῦ Ἐλικῶνος. Ἐξαγνίσατε τὴν καρδίαν ὑμῶν ἀπὸ τῆς λέπρας τῆς κακοῦθειας, ἥτις ἄγχουσα καὶ περιουομένη πνίγει καὶ ἐξαγριώνει πᾶν ὅ,τι ἔδωκε καλὸν ὑμῖν ὁ Θεός. Μὴ ποιοῦντες οὕτω, δύνασθε μὲν νὰ ἐκωφεύητε τὸν κόσμον διὰ τῶν στίχων καὶ λόγων μας, ἀλλὰ θὰ μᾶς ἀναμνησκῆτε δι' αὐτῶν ὅτι καὶ ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ Παρνασσοῦ ὑπάρχουσι τέλματα βορβορώδη, ἐν οἷς πολλοὶ ἐκόαξαν καὶ θὰ κοῦξωσι βέτραχοι τῶν γραμμάτων καὶ τῆς ποιήσεως.» Ὅ,τι δὲ εἶπεν ἄλλοτε περὶ τοῦ μακαρίτου Θ. Ὀρφανίδου, αὐτὸ ἀκριβῶς δύναται νὰ λεγθῆ καὶ περὶ αὐτοῦ, «ὅτι ἐν τῷ προσώπῳ του συναδελφουμένη ἐχώρει ἡ ἐπιστήμη μετὰ τῆς μουσῆς.»

Ἐν δὲ τῷ ἐν Ἀθήναις κατὰ Μάρτιον τοῦ 1887 συγκροτηθέντι συνεδρίῳ τῶν Ἑλλήνων ἱατρῶν ἐπὶ τῇ πεντηκονταετηρίδι τῆς αὐτοῦ

Ἰατρικῆς Ἐταιρίας, ὁ Ἀφεντούλης ἀνέγνω ἐμβριθῆ περὶ τῶν ἐλογειῶν πυρετῶν πραγματείαν, δημοσιουθεῖσαν ἐν τοῖς πρακτικαῖς τοῦ ἐν λόγῳ συνεδρίου, ἐκδοθεῖσι τῷ 1888. Πολλὰς δὲ καὶ ἄλλας περὶ διαφόρων ζητημάτων πραγματείας ἐδημοσίευσε κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐν ἐπιστημονικοῖς καὶ πολιτικοῖς φύλλοις.

Αὐτὸς δὲ ὢν ἐξοχος ἐπιστήμων, καὶ τὴν τῶν ἄλλων ἐπιστημονικὴν ἀξίαν ἀνεγνώριζε, καὶ μετὰ παρρησίας αὐτὴν δημοσίῃ ἀνεκήρυττε.

Ἡμέραν τινὰ προκειμένου περὶ ἐκλογῆς καθηγητοῦ ἐν συνεδίῳ τῆς Ἰατρικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀθηνῆσι πανεπιστημίου διὰ τὸ μάθημα τῆς Ἀνατομικῆς καὶ ὑποψηρίου ὄντος τοῦ ὡσαύτως ἀλήστου μνήμης καθηγητοῦ, τοῦ Λουκᾶ Παππαϊωάννου, ἐπειδὴ τινες τῶν καθηγητῶν ἀντέτεινον εἰς τὸν διορισμὸν αὐτοῦ, ὁ Θ. Ἀφεντούλης βλέπων ὅτι τὸ πανεπιστήμιον θὰ ἔχανεν ἀληθῆ τῆς ἐπιστήμης μύστην, τὸν Λ. Παππαϊωάννου, εἶπε τὰ ἑξῆς, ἅτινα καὶ κατ' ἐπίμονον αὐτοῦ ἀπαίτησιν ἐσημειώθησαν ἐν τοῖς πρακτικαῖς τῆς συνεδρίας ἐκείνης. «Κύριοι, ποτὲ δὲν θὰ ἀποκτήσωμεν καθηγητὰς τῆς προκοπῆς! Πάντοτε οἱ ξυλοσχίσται θὰ κυριαρχοῦν, διότι ἀποκρούομεν τοὺς σοφοὺς ἀνδρας . . . οἷος ὁ Λ. Παππαϊωάννου κ.τ.λ.» Ἐπὶ τούτοις καταπληκτοὶ ἐμείναν οἱ ἀντιτείνοντες καθηγηταί, ὁ δὲ Παππαϊωάννου διορίζεται καθηγητῆς, πρὸς τιμὴν τοῦ πανεπιστημίου καὶ πρὸς μεγίστην τῶν φοιτητῶν ἐπιστημονικὴν ὠφέλειαν.

Οὐ μόνον δὲ τὴν τῶν ζώντων συναδέλφων αὐτοῦ ἐπιστημονικὴν ἰκανότητα ὡς εἰλικρινοῦς χαρακτῆρος ἀνὴρ ἀνωμολόγει, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ ἀναμνήσει συναδέλφων του ἀπογοιμένων θαλερὸν ἔσπενδε δάκρυ πένθους καὶ σεβασμοῦ.

Ἡμέραν τινὰ κατὰ τὸ μάθημα τῆς φυτολογίας παροτρύνων τοὺς φοιτητὰς, ὅπως οὗτοι διατρέχοντες ἀποστολικῶς τὰς ἡδυνόους, ὡς

ἔλεγε, κοιλιάδας καὶ τοὺς χαρίεντας λόφους τῆς Ἀττικῆς συγγρωτισθῶσι μετὰ τῶν ζώντων φυτῶν καὶ ἐν ἐνθουσιασμῷ ἀναμνησθεῖς τῆς πρὸ τεσσαράκοντα καὶ πέντε ἐτῶν ἡλικίας αὐτοῦ, ὅτε νεανίας ἀκαταγώνιστος ἀνέτρεχεν ὡς αἰγαγρὸς πρὸς τὰς βαυαρικὰς Ἀλπεις καὶ τὰς ἀνά μέσον κοιλιάδας βοτανολογῶν καὶ ὅτι τῶν ἐκδρομῶν αὐτοῦ τὸ προῖόν δις μετεκόμισεν ἐπὶ τῶν ὤμων ἀπὸ Μονάχου μέχρι Τεργέστης, αἴφνης ἐγείρεται τῆς ἔδρας καὶ ἄρχεται νὰ δακρύῃ καὶ διὰ τί; διότι τοῦ προῖόντος τῶν ἐκδρομῶν αὐτοῦ ξενιζομένου ἐν τῇ αὐτῇ φυτολογικῇ τοῦ πανεπιστημίου συλλογῇ μετὰ τῶν ὑπὸ τοῦ αἰδίδμου Θεοδώρου Ὀρφανίδου συλλεγόντων φυτῶν, δι' ἀλληλουχίας ἀνεμνήσθη τοῦ ἀνδρὸς τούτου, τοῦ θαρσαλέου βοτανικοῦ καὶ μῆστορος αἰοιδῆς, οὗ τινος μετὰ δακρῶν πλέκει τὸ ἐγκώμιον.

Τοιοῦτος ἐν ἀτελεῖ σκιαγραφίῃ ὁ ἀνὴρ, ὅς τις ἠδύνατο πολλὰς ἐτι καὶ πολυτίμους νὰ παράσχῃ τῷ ἔθνει ὑπηρεσίας, ἂν ὁ βίος αὐτοῦ ἐπὶ μικρὸν ἐτι παρετεινέτο.

Ἐνθυμοῦμαι δὲ ὅτι ἡμέραν τινὰ ἐν τέλει ἐνὸς τῶν μαθημάτων αὐτοῦ, μεταξὺ ἄλλων, δακρῶν ἐλεξε περίπου καὶ τὰδε: «Ἡ μόνη, εἶπε, τιμὴ καὶ ἀμοιβὴ τῶν ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης κόπων μου καὶ τῆς ὑπὲρ τὰ τεσσαράκοντα ἐτη ἐν τῷ πανεπιστημίῳ διδασκαλίας μου ἔσται ἡ μετὰ τὸν θάνατόν μου ἀνάρτησις τῆς εἰκόνας μου ἐν μέσῳ τῆς μακκαρίας ἐκείνης χορείας τῶσων σοφῶν καὶ γεραρῶν τοῦ Γένους διδασκάλων.»

Τούτοις προστίθημι, ὅτι ἡ μεγίστη ἀμοιβή, ἀνθ' ἧν ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ πανεπιστημίου ἐργάσω, περιλημμένη καθηγητὰ, εἶναι ἢ ἐν ταῖς καρδίαις τῶσων χιλιάδων ἱατρῶν μαθητῶν σου βαθείως ἐγκεχαραγμένη γλυκεῖα ἀνάμνησις τοῦ σεβαστοῦ ὀνόματός σου, ὅπερ ἡλόγημένον θὰ μεταδίδηται ὑπ' αὐτῶν ἐδιδυμούντων σοὶ εἰς γενεὰς γενεῶν.

SISMAT NOGLIOLO
MECCANICA